

Tar Károly**Summa**

Részlet szerző regényes életrajzának második,
Saját lábón
című kötetéből

II. rész

1953-ban kegyes volt a tavasz, április elején már fűrödtünk a tengerben, a szovjet hadsereg városban állomásozó katonalányainak gömbölyűségeire feszülő szoknyák és blúzok látványa letaglózott, csupa szőke angyal, csilingelő nevetéssel vonultak át a szikrázó napsütéstől ünnepélyes téren, tátott szájjal bámultuk kivirágzásukat, olyan erővel csapott meg szépségük varázsa, hogy nyál csorgatva lerogytunk a járdaszegélyre, arcunkon a leplezetlen kéjsóvárgás, az elbambult kanok tettekészségének, minden mást érzéstelenítő feszültsége, megfoghatónak tűnt a levegőben vibráló ámulat, önkéntelen sóhajunk felerősödvé cirógatta a lányok testét, nevetgeltek vidáman, hangszálaik pattanásig feszülten, apró sikolyokat indítottak biztatásunkra akaratlanul, emberi és állati ösztönöket ingerlően működött a tavasz, nem tudtuk mitől, de kimondhatatlanul boldogok voltunk, a lányok látványa elbódított, akár a langymelegben késő éjjelbe nyúló teleholdas tengerparti séták, a gitár messziről hallatszó hangja, szerelem, nosztalgia, édes-bús fiatalság, pázrasra ösztökélő, ellenállhatatlan indulat, honnan tudhattuk volna, hogy az ilyesmi nem jön vissza soha már, lebegtünk, mint az anyás érzésekkel telítetten vonuló alacsony termikekben vitorlázó sokféle sikolyú sirályok, s a reánk törő szépség kavalkádban a patinás Kaszinó épülete melletti öbölben ringatózó hattyúkhoz hasonló hófehéren tiszta párnák való szépségeket álmodtunk ébren is; a régi állomás mellett salakos kosárlabdapálya állott, délutánonként labda is került, néhány nálunk mutatósabb izmokkal dicsekvő fiatalember játszott, hívtak minket is, mutatam egy két trükköt, tetszett nekik, amikor két kézre fogott labdát erőteljes mozdulattal mintha valamelyikük felé dobtam volna, de a labdát nem előre, hanem visszafelé löktem, két felsőkaron között tartottam szorosan, s aztán a kínaiaktól elletett guggolósan vezettem a lábak között, s ha úgy adódott félpályáról engedtem egy-egy, akkoriban még csak két pontot érő bombát, két hét után bevettek a városi válogatottba, és a szovjet hadsereg helyi csapatát vertük látványosan a lelkesen minket ünneplő közönség előtt; Pop Nelu edzései is be-benéztem az izzadság szagú terembe, kulcsom nem volt a teremhez, Doinát nem mertem többé odahívni, máshova sem, de nem ezért tűnt el a kisvendéglőből, hanem mert férjhez ment egy falubelijéhez; az edzőterem melletti sarokházban néhány szobás szálloda és a vékony pénzüeknek drága vendéglő működött, a bokszolónál nem volt mellékhelyiség, ha kellett a vendéglőbe jártam a WC-re, bemerészkedtem a bárpultos terembe is, ott láttam először jeges vederbe félig süllyesztett dobozban kaviárt, furcsa szakállukról felismerhető norvég vagy dán hajósok is megfordultak ott, akik, ha akadt lány, szobát béreltek, távoli világ illatát hozták magukkal, regényekből ismert érdekes pofák, tele voltam kíváncsisággal, vajon milyen lehet az élet túl a

kikötőn, túl a tengeren, túl a mi kenyérjegyes, nadrágszíjat szorító világunktól, ahol csakis a szovjet ember hősiességét állíthatták elénk példának, Кто это? Вы знаете кто это? Познакомьтесь, это Чеовек Великан. Мы буде знать, пожалуиста..., mert akkor minden keletről jött, s hogy mi ment oda azt sejtettem, duplatalpas, díszes, körbe rámás félcipőt vásároltam, valamely szovjetbe irányított hajórakományból maradt, valamiért nem tetszett a hadisarcba küldött szállítmány, ezért került a konstancai üzletkebe, apám is elcsodálkozott, amikor esztendő múltán megmutattam neki, s szaktekintélyével kijelentette: első osztályú munka, válogatott bőranyag, a kolozsvári Dermatában, az európai hírességű cipőgyárban készült, amely az 1948-as államosítás után munkáshősünk, Herbák János nevét viselte, hat évvel később, mert a magyar név szúrta a sovinszták szemét, Clujana-ra változtatták a gyár nevét, de én büszkén viseltem a Herbák János cipőt, úgy jártam vele, mint a háború éveiben vásárolt „békebeli” bakancsommel, szétrúgni nem lehetett, csak kinőni, még katonakoromban is nyúltam, növekedtem, gyarapodtam, hogy túlszárnyalva apámat elérjem a 182 centiméteres magasságot, húsz esztendőskoromban igyekeztem pótolni, amit pubertás koromban elmulasztottam, amikor iskolatársaim ámulatára a hozzám sokáig ragaszkodó, későkása tejfogaimat is kiköpöködtem, rég volt, több fogam volt tejfog és iskolánk legfiatalabb tanulójaként Kölyök volt a nevem; már nem tudom kinek ajándékoztam azt a kiváló félcipőt, talán Viorel kapta azt a cipőt, mert neki csak a „békái” és az ökle volt nagyobb, mint az enyém, csak abban vagyok bizonyos, hogy akárki örökölte, még sokáig jól járt vele; a hozzám hasonló tudatlanoknak akkor még nem volt nyűg a szovjet provinciához tartozás, az alig burkolt és erőltetett gyarmatosítás, kosárlabdázhattunk az orosz katonacsapattal, leeshetett az állunk az orosz gyévucsák karcsúsága és szökesége láttán, a csatornaépítés munkatelepein láttuk: hemzsegték a Szovjetunióból érkező strapabíró exkavátorok, a különféle traktorok, s ezek között a hatalmas Kirovok, a marhaerős földgyaluk, láttuk és dolgoztunk az ország első és egyetlen úszódaruján, és megismerhettük a szimpatikus, fél lábát Berlin alatt elvesztő szovjet főmérnököt, aki igazi orosz hős volt, épültek és egyre gazdagodtak a hatvan kilométeren terjeszkedő, sokunknak munkát biztosító, a dobrudzsai táj szegény falvaiban élő, földhözragadt lakosok életét gyökeresen megváltoztató építőtelek, ugrásszerűen fejlődött az ország egyetlen tengerparti kisvárosa, a mindig is varázslatos Konstanca; a tavasz pedig mindig gyönyörű, mindig vérpezsdítő, érdemes megélni minden tavaszt, ilyenkor mehetnéke támad az embernek, már Vika vonzásában bódultan jártam a város, a kis kertes házak során sétáltam, kíváncsian vizslattam, mi történik a kis kerítéseken belül, azt képzeltem, hogy mintegy véletlenül rátalálok Vicára valahol, nevét az Icának hangzó Vicára magyarul olvasva így kényeztettem, mert látni akartam, nem tudtam betelni az irodában olykor felvillanó arányos alakjával, karcsúságával, bizsergető nőiességével, amiből észrevétlenül lopni akartam, minél többet elraktározni magamban, mert nem tudtam még, hogy ennek legjobb módja a testiség, a legeslegközelibb emberi kapcsolat, ehhez még nem volt merszem, képtelen voltam elé állni, az edzőterembe hívni, magamról megfeledkezve nyíltan bámulni, s élvezkedésem jutalmául magamat mutatni szégyelltem; fogalmam sem volt arról, hogy a szerelem önfeladás, kitarulkozás, gátlásokat oldó bódulat nélkül lehetetlen, pedig minden erre tanított, ösztökélt; a járda-

szegély zord tövében sárgán virágzott pitypang, a tengerföldről égre akvarellszíneket festett a langyos szellő, a hajókürtök hívogató hangjában dallamok vibráltak, a lányok mosolya a naponta erősödő tavaszi napfényvel gyönyörű trillákká hangosodott, minden zenélt, dalfoszlányokat csirázott a megszokott városi zajok helyébe a tavasz: minél inkább távolodom emberré válásomnak ettől a feledhetetlen szépségű emlékétől, annál inkább élesebben rajzolódnak ki ennek a sohasem visszatérő tavasznak a szépségei: ismételten újraélem azt az egyik ráérős szombati napot is, amikor a késődélutáni csöndből alig hallhatóan ismerős dal foszlányaira figyeltem fel, azt hittem hallucinálok, kikapartam fülemből a gyakori torokgyulladásaim miatt használt vattadugót, az erősödő, katonásan ütemes dal szövege ismerős volt, vonzott, Bandinak és Dajcsnak is feltűnt, kirohantunk szállásunk elé, a Tudor Vladimirescu útra, nem írhattam meg egyetlen regényemben sem azt a látványt, amikor két század tengerész közeledett a központ felől, szabályos négyes sorokban, vidáman meneteltek és teli torokból fújták: Százados úr sejehaj! Százados úr sejehaj!, fiatal hadnagy vezette őket, büszkén lépdelt a járdán, látszott rajta, hogy fogalma sincs, mit énekelnek a katonák, mind egy szálig négy esztendei tengerészkatonauskodásra ítélt székely fiúk voltak, akik gyerekkorukban tanulták és egész életükben kedvvel fújták a legszebb magyar katonai dalokat, kópésan merészen hirdették a tengerparti város utcáin többek között azt is, hogy „Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája!”, a tisztnek az volt a fontos, hogy katonásan és vidáman szóljon a dal, a közfürdőből jöttek a heti egyszeri mosakodás után, a kötelező Kátyusamájátineviszakojszá és Nabirikátyusa és egyéb halandzsa szöveggel fújt orosz katonadalok helyett, ő is inkább a fiúk otthonról hozott ropogós dalait preferálta, az emberek kigyűltek a járdára, szánk a fülünkig ért, No de ilyet! És ekkorát!, sóhajtott Dajcs és pillanatra visszaképzelte magát a II. világháború függönyhúzó idején vitézkedők hangulatába, a tankosok előkelő alakulata parádézásának idejére, s miközben önkéntelenül kihúzta magát, könny szökött a szemébe, talán azt is sajnálta, hogy nem a fronton vesztette fél lábát, hanem a kötelező román katonai szolgálata idején, a jugoszláv határon, éjszakai motorkerékpáros szolgálata közben, a kutyafejű Tito katonái lötték ki a határon túlról, és ő még oda sem csördíthetett Kalasnyikovjából; repülőn szállították a fővárosi katonakórházba, ahol szétlőtt térkalácsát pótolni nem tudták, amputálni kellett, hadirokkantná vált békeidőben, könnyezve élvezte a tavaszt, s akkor úgy együtt voltunk, mintha testvérek lettünk volna, holmi három testőr, d'Artagnannak képzeltem magam, aki elhagyja otthontalanságát, hogy saját lábán álljon, legyen valaki, „Egy mindenkiért, és mindenki egyért”, naiv kisfiúként ezt komolyan gondoltam, mert már akkor sok volt bennem Nemecekből, állami einstandokra készülve patinázódott lelkiismeretem, Dajcs konfliktusát munkaadójával más környezetbe helyezve ferdítetem kisregényemben, az igazság az, hogy a központi garázshoz szükséges mesterségbeli tudnivalókat többszörösen meghaladó szakképzettségét magyar mivolta miatt sem szívlelte a garázsfőnök, fizetését nem emelte, ezért kapott dühében epeömlést barátunk, s a csokoládéval való kezeléssel akkor be nem vallottan, nagyot csorbult orvos gyógyász tekintélyem, ahelyett, hogy borsmenta, füstike, kamilla, angelikagyökér, kálmosgyökér, ezerjófű gyógynövények és zöldségek kivonatát ajánlottam volna, kéz alól szer-

zett csokoládéval traktáltam betegemet, mértékletességének köszönhetően közérzete javult, de elszántsága erősödött, itt nincs keresnivalója, mennie kell, nekifogott az elszámolás landarisát járni, közben Bandit győzködté, tud olyan építőtelepet, ahol dül a pénz, arannyal fizetnek a szakembereknek, Bandi szaktudása nem a műszaki rajz területén domborodott ki, hanem a szerszámkészítésben, a fém-megmunkálásban, gyakorlati tapasztalatai és középiskolában szerzett szaktudása is erre a területre készítették fel, lázadó természeténél fogva sem a kitartás volt a kenyere, ilyenformán jutott tucatnyi brosúra tanulmányozása nyomán a rendszerellenességig, az állami vállalati alkalmazott státustól a maszek vállalkozásig; nem tagadtam igazukat, lebeszélni sem akartam távozásukról, őszig valahogyan kihúzó, gondoltam, aztán hazatérve, az idő hozta folyamatos változásokra számítva, egyetemi tanulmányaim folytatásának lehetőségeiben hittem konokul, mert mindenféle tanulás örömmel töltött el, kezdeményezhettem bármit, akkora szeleteket vághattam le ilyen-olyan tudományokból, amekkorát agyam elbírt, próbára tettem magam a középiskola elvégzése után, a dicsőséges Szovjetunióba készülve, a nyári hónapok alatt átrágtam magam az orosz nyelvtanon, s valahonnan, még a magyar időből maradt, cigarettahosszúságú spirálos jegyzetfüzetbe írtam a helyes orosz beszéd kompendiumát, utazásom elmaradásának híre után pedig a következő egymondatos tervet fogalmaztam magam számára: Eddig a technika, a reália, jöhetnek a humaniorák!, és az antikváriumokban összeszedtem néhány szürke fedőlapos kiadványt, a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Filozófiai Társaság ATHENÆUM füzeteiből, kézikönyvem pedig a Vass-villában hagyott Halasy-Nagy József: A filozófia kis tükre című könyvének második kiadása volt, amelyben egyebek között Platón, Arisztotelész, Descartes, Aquinoi Szent Tamás és Kant fordítások is voltak, elsőnek egy latin közmondást jegyeztem meg: *primum vivere, deinde philosophari*, és a bátortást, miszerint a filozófus is ember; nem durcáskodtam, valahogyan hidegen hagyott Bandi és Dajcs búcsúja, talán mert éppen akkor tettem túl magam azon, hogy Vicát elragadta tőlem az a bajuszkás, utálatos mérnök, aki persze, rögtön házasságot ígért és minden pártosnak mondott hízog felszólalásaival az ifjúsági szervezet gyűlésein, a semmit sem számító enyém mellett, a mások utálatát is kivívta, elfordultam, ha láttam őket együtt a tengerparti sétány felé igyekezetükben, Vica úgy nézett fel rá, mint valamilyen nagy emberre, mint régen szoktak azok a szegény sorsban vergődő lányok, akik a jólétre áhítozva, könnyedén elfojtják magukban az igazi szerelem utáni vágyat, és azt hazudják barátnőjüknek, hogy szegény öreg és beteg édesanyjukért feláldozzák maguk, testbedobással kívánnak tejben-vajban fürödni, hiszen a szerelem múltó, és néha nem is annyira ragályos betegség, maradandó változást nem okoz, ha okosan legyűrjük és győztesként kerülünk ki a magunkkal folytatott folytonos küzdelemből, a férfiak nyelvére lefordítva: nem a farkunkra, hanem a fejünkre kell hallgatnunk, ha szebb jövőre vágyunk, így történt, hogy magamra maradtam a tomboló tavaszban, a kezdődő nyárban, és még a nagy Sztálin halála sem változtatott keserűségemen, mert akkor még senki sem mondta környezetemben, hogy nagynak csak hóhériként volt nagy, anyám, aki nem hitt a szentekben, szentnek hitte, az ágya fölötti homokköbe faragott Jézus töviskoszorús portréját csak azért nem cserélte ki a generalisszimusz képével, mert erre nem volt szük-

ség, hiszen az emberiség atyja minden áldott nap megjelent lapjaink első oldalán, az ünnepi gyűlésen Vicuskám bajuszkás vőlegénye remegő hangon emlékezett, és bizonyára könnyet is ejtett, de a bennem tomboló utálat elfordította fejemet, kinéztem az Ovidiu téri egykori vendéglő kikötőre néző ablakán és a mindenfelé bujkáló halálra gondoltam, hiszen éppen azon a héten lépett le a téli zord idők fogságából szabaduló tengerpartiról, ahogyan nyeglén fogalmaztunk: a térképről egy kolozsvári fiatalember, akit szépen száguldó motoráról ismert a város; Ovidiuról, ebből a kicsi tengerparti helységről, ahol a tervek szerint tengerbe ömlik a Duna-Fekete-tengeri csatorna, innen tartott a Mamaia félsziget fürdőtelepi tó partján Konstancára, egy szekérről kiálló rudat a motor benzintartályával szerencsétlenül súrolva, a reáömlő benzin lángra lobbant, bórspencerét ledobva futott a tó felé, igyekezetétől haragosabbá vált rajta a tűz, félúton összeesett, mire segítségére siettek halott volt; Gelu persze minden nap gitározott és már illendően lebarant, mert amúgy is oltyánosán sötét bőrére könnyűszerrel rárakódott még egy árnyalat a nekünk ingyen és bérmentve dolgozó, a tengerparton mindig adakozókedvű napsütésből, az igazgatóság tervezőosztályán pedig volt egy vállalkozó kedvű bukaresti manusz, egy minden hájjal megkent, középkorú szakember, aki újítási pénzre vágyott, meggyőzte feletteseit is arról, hogy a másfél köbméteres markolóval felszerelt exkavátorok kisebb átalakítással kétszer akkorát haraphatnak ki a homokos dobrudzsai földből, s ezt szép kis haszonnal tehetik, ha a gép-szerkesztők számításokkal és műszaki rajzokkal dokumentáltan az illetékes miniszteriumban kopogtatnak ötletükkel, Nosza, rajta fiúk!, biztattak minket is az anyagilag is érdekelték, a dicsőségre áhítozó vezetők, Fogjuk meg és vigyék! alapon addig tököldöttek az áttervezéssel, amíg „körmükre égett a gyertya”, az újítási versenynek határidőt szabtak, előtte egy héttel Gelut és engem is erre a munkára állítottak, szabtuk, nyomtuk becsületesen munkaidőn túl is, kaját a munkálat vezetője szerzett, az egyik rajzasztalról pofáztuk a szalámit, törtük a kenyeret, zabáltuk zöldhagymát, egy hétig ki sem mozdultunk a rajzteremből, egybefolytak a nappalok és az éjszakák, nem jön, hogy elhiggyem, bírtuk a többnapos éjszakázást, átragadt reánk a kezdeményező lelkesedése, talán ezért, félve írom most ezt, dicsekvésnek tűnik, tényként nem tagadhatom, élveztük a munkát, csak vasárnap este, amikor több dagadt irattartóban sorakoztak fénymásolt rajzaink és egy mérnök kíséretében hajcsárunk éppen csak elérte a fővárosba tartó gyorsvonatot, akkor zötytyentünk össze, szállásunkra menni sem volt erőnk, a néhány száz méterre fekvő ágy elérhetetlen messzeségnek tűnt, letaglózott a fáradság, a laposra állított rajzasztalra dőlve aludtunk, mint a tej, hófehér felhőkön guggolva végtelen hosszú csavarokat rajzoltam, az ozalid-papír színe türkizékre váltott, a tus vörös volt, végigömlött a lángoló láthatáron, csuromvizesen ébredtem, perzselt a déli nap, összeszedtem Gelut, és álmatag léptekkel, mint a hajón járó tengerészek imbolygó léptekkel vonszoltuk magunk a puhahomokos plázára át a tenger hús és sós vizébe, ébredésbe ringattuk magunk, és szállásunkra térve másnap délig aludtunk egyfolytában; hétvégén kaptuk a hírt, az újítást elfogadták, az érte járó pénzből nekünk nem jutott, a köszönetet sem gondolták komolyan a fejesek, a vállve-regetésünkig sem jutottak, kicsiknek is aprók voltunk a nagymenők törtető ferge-tegében; hirtelen beköszöntött a meleg nyár, az UTC-ben, amit KISZ-nek tudtam,

lelkesítő szavak özönével, ez alkalommal a mezőgazdaságra kívánták terelni a figyelmünket, a mezőgazdaság éppen megint bajban volt, az állami gazdaság zöldségeseiben rohamosan ért a paradicsom, az uborkák ösztönüktől hajtva csak a jövőnek éltek, sietősen magosodtak; a betakarítás idejére nem hatottak a párthatározatok, a pártirányítás minket érintett, Vica vőlegénye folyamatosan lelkesedésére még rátett egy lapáttal; csoportokra osztottak, ő persze csoportvezetőként Vicával került az egyik város közeli gazdaságba irányított osztagba, reményem, hogy majd együtt szedem az uborkát volt szerelmemmel, a méltóságteljességet sikertelenül utánozva, elúszott, akár egy sóval túlterhelt vadidegen teherhajó; Geluval egy Duna menti gazdaság földjein találtuk magunk, a közeli holtágban fürödhetünk, s már az első héten társaim biztatására elszántam magam: átúszom a holtágot, lehetett vagy kétszáz méter széles, akkor még egyetlen úszásmódot ismertem, a kutyaúszást, s csak annyira, hogy a szebeni huszonöt méteres medencében elégségest kaptam a Haza védelmére légy kész!, ezüstérmével díjazott versenyben; társaim, tekintettel alapfokú úszótudásomra, körbevettek a folyóban, olyanformán, mint a vezérgépet a kékségben száguldó vadászpereplők, a Duna vize tejeskávébarna volt, iszapmedrének alját csak a jegenyefahosszúak érthették volna, amikor indultam úgy tűnt magasan áll a nap, lenyugodni látszott, amikor a túlsó part fűzfabokrai alá értünk, ahol a levegőkapkodást annyira alaposan és ráérősen gyakoroltam, hogy társaim az én úszósebességemhez viszonyítva visszahúzódtak kiindulási helyünkre, rólam megfélemlítve vidám vízilabdázásba kezdtek; hajamba kapaszkodva végül nekiduráltam magam, tíz-húsz méterenként sűrűn gyakoroltam a vízbe fulladást, nem sok sikerrel, sehol biztató szó, dicsérő taps, drukkolás, ez a kínlódás egész életemre előremutatón jelezte sorsom, a magam küzdelmével nem sikerül majd elkápráztatnom a világot, ha huzamosabb ideig eltűnök, akkor sem keresnek, nem hiányzom majd egyetlen táncból vagy versenyúszásból, hogy a vízi balett utáni vágyamat ne is említsem; naphosszat szedtük, kis ládába raktuk a paradicsomot és az uborkát, került egy kis olaj és só, olykor aludttejjel nyakon öntve zabáltuk a vegyes salátát, hogy tele legyen a bendőnk, vitaminhiányunk feltöltése nem volt tudatos, kíváncsiságunk ennél nagyobb volt, Geluval bebolyongtuk a környéket, Csernavoda porosan ájult utcáit magunk mögött hagyva, a csatorna megkezdett medrét kerestük, közepén keskeny árkot ástak a rabok, az suttozták, néhány éve rabmunkára alakított kényszermunkatábor is szovjet mintára alakították, fegyveres örök vigyáztak a foglyokra, közelükbe sem mehettünk, az itt megkezdett több száz méteres csatorna közepén, a rabok által csákánnyal és lapáttal kiásott árokba a Dunából vizet vezettek, egy helyütt apró tóvá szélesedett, az árok, draglinának nevezett vizes földkotró úszott rajta, lapos elefánthoz hasonlított, orrában forgószerkezet kavarta és iszappá oldotta a földet, erős szivattyú küldte vastag csövön át több száz méteres távolságba, a cövekkel jelölt csatorna partján túlra, ahol lassan kiszáradva dombot alkotott, Ez a jövő, mondta meggyőződéssel a draglina kezelője, s megértettük, hogy az exkavátorokhoz vezető vasúti pályák kiépítése, a rengeteg föld tehervagonokban és behemót tehergépkocsikban szállítása nemcsak bajos és poros, hanem sokkal költségesebb, mint a vizes eljárás; felkapaszkodtunk a csernavodai vasúti állomásra, a dombról jól látható volt az a mészköbe faragott hatalmas tér, ahová a

tervezett atomerőművet építik, persze szovjet irányítással; a csernavodai Saligny-híd alatt méltóságteljesen dugig rakott uszályok vonultak és a hídfőnél a román katonaság török elleni küzdelmeinek hőseit, a bronzba merevített dorobáncot is megbámultuk; kilométerekkel fennebb, a Duna jobbpartján szőlő zöldellt, Gelu már járt arra valamikor, valamelyik nyári vakációja idején, jó borral kínálta őt ott egy gazda, az ember nem felejtí az ilyen meghittlen hangulatos vendégszeretetet; gyorsan teltek a napok, aztán a csatornaépítő vállalat tisztviselőit egyik napról a másikra visszavezényelték a paradicsomos földekről, Vicát nem láttam, a tervezőosztályon nem sok munka akadt, a Tudor Vladimirescu út melletti régi vasút-állomás közelében, a pihenőpark szélén, nyári mozi működött, lombosodó fára vagy a mozi magas kerítésére kapaszkodva hatszor néztem végig a Hamletet, az Oscar-díjas Laurence Olivier volt a főszereplő, nekem az ideális színész, akikhez hasonlót hiába kerestem a Kolozsvári Államai Magyar Színház színpadán, ahol Csehov tragédiáit nem komédiának rendezték és a Gorkij darabokban a kispolgárok vagy az éjszakai menedékhelyek emberei nem keltettek bennem könyörületet, sem részvétet, de félelmet sem, és nemcsak azért, mert nem sütögették el az előadás idején színpadra cipelt vagy a szertárban felejtett fegyvereiket, azt sem tudták, hogy a színen látható puskának annyi a dolga, hogy elsüljön; nyári moziba csak egyszer váltottam jegyet, amit a pénztárosnőnek, mert nekem fölöttébb viccesnek tűnt, és mert nem fértem a bőrömben, hat nyelven köszöntem meg; s hogy kiszolgált, akkor vetődött fel először bennem: anyanyelvemen és a kötelező, és egyre szigorúbban követelt állami nyelv mellett sok más idegen nyelv segítheti a polgárt a boldogulásban, mit adtam volna, ha szót értek azokkal a furcsán szakállas idegenekkel, akikkel hébe-hóba találkoztam a vendéglők környékén vagy a szigorúan őrzött kikötőben, to be, or not to be: that is the question; ha elkeseredtem is, eszem ágában sem volt meghalni; mostohaanyám végre elküldte a Bolyai Egyetem látogatás nélküli matematika fakultása által kért megoldandó feladatokat, nagy paksaméta volt, nekiláttam buzgón megoldásuknak, később vettem észre, a beadási határidőt január végén lejárt, letettem a ceruzám, lelombozódva elkönyveltem ezt a vereséget is, és akkor végleg elhagytam a matematikát; megnövekedett szabadidőmben a fekete-fehér árnyalatairól töprengtem, sarkosra igazítottam véleményemet a világ dolgairól, úgy éreztem mindenben zene van, még akkor is, ha a zongora fehér-fekete billentyűi alól szívárványszínesen áramlik; sejtettem, hogy éjszakára minden leegyszerűsödik, a fényt elnyeli a sötétség, akkoriban még nem álmodtam, nem kergettem színes álmokat, a nap egyharmadában, tudatom sötétítő függöny mögött pihent, bambán nyugtáztam, hogy nincs miért, már az egyetemért sem érdemes hazatérnem; bizony, ha akkor tágra nyíltak volna az ország kapui, ma valahol a világ végén élnék, mert nemcsak nézni, hanem látni is mindig kedvem volt, úgy éreztem, pont erre születtem, egy kolozsvári munkásíró kisregényének hőisével ellentétben engem nem „bekapott” szülővárosom, hanem kitaszított, elűzött, elidegenített mindenkor, így gondoltam később is, amikor visszatérve szülőhelyemre egyetlen irodalmi hetilapunkban, az Utunkban megjelent erről, és ebből az érzésből kelt novellám, egy fiatalemberről szólt, akit számtalanszor kitaszít a város, akiben a csakazértis lángja takaréokra vált, ha álmait feladni képtelen is, de ez is még odébb van;

Gelut elcsalta a nagymenő gépszerkesztő, aki annak ellenére jól forgolódott, hogy mérnöki diplomája sem volt, egy fővárosi céghez pártoltak, Gelu örömmel ment, hazamehetett, én meg magamra maradtam, éppen tizennyolc éves születésnapomra kellett volna készülődni, egyedül ez sem megy, gondoltam, szállásunkon akkoriban megszólított egy idegen, állást kínált, egyféle cserét, hogy barátja az Ovidiuról elnevezett és általa megunt villanytelepről a csatorna igazgatóságára kerüljön; a város szomszédságába, a szürkehomokosan is kedvelt Mamaia tengerparti üdülőhely környékére cipelt magával, ahol úriember külsejű barátja végigvezetett a villanyfejlesztő telepen, elmagyarázta a műszertábla különféle mutatóinak rendeltetését, Semmi más dolgod nincs, ezeket figyeled, lejegyezteted, mondta komolyan, hangjában szomorúság volt, Tizenkét órás váltásban folyik itt a szolgálat, figyelmeztetett, és biztosított, hogy rengeteget olvashatok, rejtvényt fejthetek munkaidőben, műszaki képzésemnek pedig éppen megfelel a munkakör, Maga miért megy el?, érdeklődtem, már nem tudom mit válaszolt, hangjából éreztem, hogy mellébeszél, ketten is gyözködtek, Nem maradok!, jelentettem ki, a semmittevés nem kenyerem, magyaráztam, közben arra gondoltam, hogy éppen ilyen munkahelyre lesz majd szükségem, ha majd folytathatom egyetemi tanulmányaimat; kurtán búcsúztam, hogy megszabaduljak tőlük, visszaballagtam a városba, a tatár joghurtosnál bekebeleztem megszokott adagomat, délutánra elfogyott édeskés vajaskiflijük, sebj, nem minden fenékig tejfel, biztattam magam és végigsétáltam egyet a tengerparti sétányon, amelyet fordításomban *Tenger varázsának* neveztem, amelynek románul is zengzetes a neve: *Vraja mării*, esténként ott mindig zengett a gitár, néha egymásba fogódzva, ájult révületet játszva táncoltak a párok, újságpapírból csavart zacskókban apró rákokat szemelgettek a sétáló, sóstenger íze volt és köpködtük kemény maradékát szerteszét, a tenger felől szelid szellő borzolta a lányok haját, olykor mutatósan kivilágított tengerjáró is felbukkant a láthatáron, elbődült egy-egy hajókürt, zsidobadság taszította az élni akarókat a magánkivüliségbe, amit szájasabb lányok a maguk nyelvén így fogalmaztak: Aşa şi aşa, plimbaţi, plimbaţi -vă până în neştire! (Így, csak így, sétálotok, sétálatok bele a magánkivüliségbe!), és javában tombolt a nyár, amikor bejelentették, beszüntetik a Duna-Fekete-tengeri csatorna munkálatait; a munkanélküliek elsápadtak, de két hét múlva megjelent az üzletekben a fehér vekni, majdnem egy egészet egyből bevágtam belőle mohón, sok vizet kellett innom rá, lehetséges, hogy akkori vitézkedésemmel indult félévszázaddal később majdnem tekintélyesre domborult pocakom, képtelenségek nyugtalanítottak akkor és ma is; akkor azt hiszen csak azért, mert naponta mindössze fél veknire jutott, megszüntették a kenyérrjegyet, de a harmincöt dekás adaghoz szokva, a sablonos volthoz ragaszkodás jeleit fedezhettem fel magamon, végigkísérte ez tyúkszaros életemet, talán a másokét is, mondhatnám életünket; honnan ragadt rám ez a jelző?, anyám mondta a gyáva emberek életére, nagybátyám a magunk kicsinyességére, de apámtól is hallottam bizonyára, hiszen milyen lehetett annak és családjának az élete, akit a sors arra ítél, hogy a hivatalosan névtelen, de a felvinci köztudatban és a helyiek napi használatában Tyúkszar utcának nevezett szegényes házsorból induljon, testvéreivel együtt meneküljön, a kiszámíthatatlanul is mindig sanyarú életbe; tizennyolcadik születésnapomat egy ilyen fehér veknival magamban ünne-

peltem, nem éreztem semmi különöset, még fájdalmat sem, csakúgy könnyedén, átléptem a felnőttkorba; a Tudor Vladimirescu utcai közös hálót bezárták, karton bőrdömmel, Pop Nelu jószágának köszönhetően és biztatására átsétálhattam az edzőterembe, esténként leterítettük a tömbház-szobányi birkózószőnyeget, ruhadarabokkal takaróztunk, a fülledt levegő rossz álmokat fiadzó hatásától nem kellett tartanunk, az edzőterem a kelleténél huzatosabb volt, tüszős mandulagyulladásom kéthetenként kiújult, mindig volt nálam szulfamid, ha éppen nem kornyadoztam, bokszkesztyűt húztunk és felkapaszkodtunk egy-egy menetre a ringbe, három percig, ha csak védekeztem, elfogyott körülöttem a levegő, Nelu meg sem izzadt, legalább két súlycsoporttal fölöttem állott, egyszer szabadtéri ökölvívó bemutatón is drukoltam neki, ő is inkább csak védekezett, meggyőző technikája, pontos ütései, lábmozgása mutatta fölényét, de bátortalanak tűnt, hiányzott belőle Burca Viorel barátom fölényes és félelem nélküli biztonsága, egészséges küzdőszelleme; a hosszú nyári éjszakákon beszélgetéseink olykor hosszúra nyúltak, Nelu nőgyűlöletét hangoztatta, valahol, valakitől szerzett titkos nemi bajának gondolata kínozza, szegény Giurgiu környéki, falusi fiú volt, közel a harminchoz, dédelgetett álmairól beszélt, tanult ember szeretett volna lenni, azok közé tartozni, akik öltönyben és nyakkendősen dolgoznak, vendéglőkben étkeznek és pénztárcájukba mindig van annyi, amennyivel szeliddé, kedvessé, odaadóvá tehető a nők, remélte, hogy majd olyan is kerül, aki csendes feleségként, gondos családanyaként társa lehet abban az igazi életben, amelyről, nekem úgy tűnt, felületes értesülései és elképzelései voltak; évtizeddel később, amikor a bukaresti újságíró akadémia hallgatója voltam, összefutottunk az Cismigiu park melletti Cismigiu vendéglőben, hóhullámos nyár volt, esténként, régen Erzsébet királynőről, a csatornaépítés éveiben Gheorghe Georgiu Dej-ről a román miniszterelnökről, később 1945 március 6-ról, az első kommunista román kormány megalakulásáról elnevezett sugárúton, a járdára terjeszkedő apró vendéglőkben, exportból visszamaradt olcsó muskotályborok mellett hűsültek a fiatalok, a Victoria sugárúttal ellentétben, amely tehetősebbekké volt, ide többnyire a diákok jártak, Nelu nyakkendőt viselt és zakója felső zsebében díszzsebkendő virított, egy kolleganómmal voltam, aki táncolni akart, Nelu kíváncsian kérdezett, mondtam, hogy az újságírás mellett kötöttem ki, megjátszotta a nagymenőt: Ügyvéd lettem, biztosított, belső zsebében kotorászott, hogy képesítését igazolványával bizonyítsa, intettem, semmi szükség erre, örvendek, hogy látom: Jó, hogy lettél valaki!, Emlékeink megszépülnek, ugye?, érdeklődött: Na látod!, biztattam, mintha én lettem volna az idősebb, a tapasztaltabb, sietve szabadkozott, mennie kell, és eltűnt, mintha csak látomás lett volna, kolleganóm saját, állítólagosan alapos emberismeretét hangoztatva, ficsúrnak látta, olyannak, akivel akkor is tele volt a főváros, afféle folyamatosan hazudozó, zavarosban halászó hímrinyónak; Nem fontos!, simítottam el a dolgot, nem keltem Nelu védelmére, nem kívántam ellenkezni a lánnyal, más céljaim voltak azon az estén, de magamban baráti érzéssel gondoltam Nelura, hiszen 1953 őszén egyedül voltam a tengerparti városban, nem volt hol laknom, szeptember végén áttettek egy hirtelen alakított tröszt konstancai exkavációs vállalatához, műszaki rajzolóí beosztásomat, amelyre hiába vágytam szülővárosomban, technikai referensre változtatták, hogy műszaki tisztviselőként dolgozzam

a csatorna munkálatainak felszámolását intéző bizottság titkáráként; ponyvával takart katonai Willys Jeep gépkocsin jártuk a hatvan kilométeres építőtelep részeleit, a nazarceai 7-8 telepen, és a Poarta Albă falucska mellettiben is, ahova közel egy esztendővel azelőtt Kolozsvárról érkezünk és amelynek neve, a Fehér Kapu szöges ellentétben állt a sötét valósággal; környékét járva, messziről láttam a földhányásokon magukat vonszoló rabok véget nem érő sorát, engedélyem volt, beléphettem a szögesdróttal kerített táborukba, ahol a fémmegmunkáló műhely gépeit leltároztam, s miközben a gépek elhelyezésének vázlatrajzát készítettem, pillanatra Koncz Rudit, egykori franciatanáromat láttam, elgyötört arcánál is gyűröttebb, szakadt, koszos rabruhában, néhány ismerős kolozsvári arcot is megpillanthattam, nem csoportosulhattak körém, de kipróbált tapasztalattal, lassított filmekben látott mozgással sorjáztak mellettem, s kérdő tekintetükre, fogam között szavanként szűrtem az információt, amit bizonyára már tudtak, Vége... Felszámolják a csatorna munkálatait... Leltározunk..., miközben egy fémeszterga leltárszámát jegyeztem fel vázlatfüzetembe, egy ujjatlan kesztyűs kéz irkalapra írt levelet csúsztatott a gépágyra, az öncenzúrázott levél lényege annyi volt, hogy küldője él és még remél, Konstancán postáztam egy Beszterce környéki faluba; torokfeszítő érzéssel, sietve végeztem a munkám a szögesdróton belül, nem bántam, hogy nem kell oda újból visszatérnem, később tudtam meg, hogy a rabok a csatorna munkálatainak megszűnte után is maradtak, sáncásó munkájuk, ha kellett, ha nem, folytatását parancsolta a hatalom, Hulljon a fergese!, vallották a fogva tartók, mi pedig sorba vettük az elnéptelenedő munkatelepeket, előkészítettük a medgidiai nagy javítóközpont átadását, gépjavító központ maradt továbbra is, volt mit javítani a sokféle földmozgató gépeken, a különféle gépkocsikon, bizottságunk jól értesült tagjai úgy tudták, valamikor autógyárrá alakítják a csarnokot; különben nem törtük magunk, nem siettünk a leltározással: Jó munkához idő kell!, biztattuk egymást, korareggeli utazással kezdtük a gyorsan lehűlt őszben, a városból kivezető utakon tükörré fagyott a víz, egyszer, nagy huppanásokkal sorban négy vagy hét liba nyakán is átgázoltunk, máskor lecsúszva az útról fejtetőre álltunk a sáncon túli földön, mindennapi legfontosabb teendőnk az étkezés volt, titkárként és legfiatalabbként nekem kellett beszereznek harapnivalót, s terítettem is, hol valamely elhagyott bűzös irodában, hol egy gépcsarnok csendesebb sarkában; ma sem felejttem, csupán behemót Kirov traktorból száznegyvenhatot számoltunk, százával sorakoztattuk a különféle traktorokat, erőgépeket, exkavátorokat: az ötvenes években erőltetett mezőgazdaság átalakítás dobrudzsai látványos eredményessége a csatorna munkatelepeiről átkerült traktoroknak köszönhető, a barack-, szőlő- és zöldségtermelés felvirágzott, a félbehagyott és az öntözéshez szükséges vízvezetéshez átalakított csatorna pedig az állami gazdaságok sikerét szolgálta, évekig példaképpül állította a propaganda a dobrudzsai mezőgazdaságot, kevesen tudták, hogy a gépesítés miatt mentek ott jól a dolgok; október elsejétől huszonhárom napig tisztviselősködtem, nem tudom milyen okból, Konstancán megszorodtak az utcai ellenőrzések, a Tudor Valdimirescu úton párszor belefutottam az ellenőrzésbe, figyelmeztettek, hogy lejárt az ideiglenes tartózkodási engedélyem, kerülő úton lopakodtam az edzőterembe, ha valamiért már sötétedés előtt visszatértünk a leltározásból, valahol aludnom kellett; majd

albérletben lakom, terveztem, és elmentem a rendőrségre, hogy személyimbe pecsétet szerezzek, figyelmeztettek, hogy nem lesz könnyű, ha üres kézzel megyek; nem makacsságból, hanem gyakorlatlanságból merészkedtem a rendőri hivatalba, ahonnan kurtán-furcsán kidobott egy főhadnagy: Jobb lesz neked ott-on, mondta szívtelenül, hiába bizonygattam, hogy van állásom, fontos a munkám, ő is tudta, hogy a csatornánál dolgozók közös szállása megszűnt, albérleti lakást szinte lehetetlen szerezni, tehát le is út, fel is út, három napot adott, tanácsa tömör volt: Kopj le, vége a tekergésnek!, torkomon akadt a káromkodás, elszontyolodva meséltem bajom a leltározó bizottságban, senkit sem érdekelt, talán még örültek is, féltették a saját állásukat, hiszen a tröszt főnöksége sem kedvelte az áthelyezések miatt mesterségesen felduzzasztott tisztviselői létszámot, a leltározás utáni időszakra nem sok földmunkát kínált a környék, akkor még nem kezdődhetett a tengerpartot üdülőtelepekké átalakító építkezés, a háború utáni évek szegénységében éltünk, az ország lakóinak még orrában volt az amerikai gabonaszállító óriáshajóval segélyként érkező dohos kukorica és az ebből sült málé szaga, a csirizes szovjet feketetégla-kenyerek látványa, a kenyérjegy és a pontrendszerben kiutalt minden közszükségleti cikkben rejlő szomorúság, a kilátástalan jövőt szédületes propagandával takaró látszatomokrácia; órák alatt megkaptam az elszámolást, felmondásomat igazoló papíromban a munkatörvény 18/a szakaszába illően jegyezték be, ez nem jelentett hátrányt további elhelyezkedésben; Nelu szomorú képet mutatott, magát sajnálta, hogy újra egyedül maradt, a nőket szidta megint, mert nincs közöttük olyan, aki méltányolná férfiaságát tetéző, rendkívüli lelki gazdagságát, komolyan mondta, nem akartam megsérteni, magamban röhögtem, a gyorstalpalón érettségizettek elbizakodásával élte híg életét, az oltyánoknak tulajdonított kivagyisággal próbált kiemelkedni az öt viszszahúzó falusi nyomorból, a nagymenők szokásait majmolva nincstelenül kapaszkodott álmodott sikerei foghíjas létráján; a harmadosztályú vonatfülkében az ablak mellé húzódva legeltetem szemem a tájon, gondolataim a Mihez kezdesz most?!, kérdés körül, méregfullánkos darazsakként rajzottak, kiebrudaltatásom a tengerparti városból, ejtőernyős ugráshoz hasonlított, a szabadesés fázisában voltam, a zuhanásban még nem látszott a talaj, összerosódott szemem előtt erdő, mező, szántóföldek, köd takart folyót, tavat, emberi településeket, mindent, ahol földet érhetek, ebben a zuhanásban a szülőhelyhez való tudat alatti vonzódás lehetett a mozgatóerő, az ember, akár a tolvaj az izgalmas elbeszélésekben, mindig visszatér a tett helyére, amit addigi életemben tettem az mind szülővárosomhoz kötött, még akkor is, ha a hozzám tartozókhöz való viszony taszított inkább, a maguk bajával küszködő szülőkre, féltestvéreimre érzelmileg sem számíhattam; a fővárosi pályaudvaron forró palacsintával csillapítottam éhségemet, Brassóban pedig hirtelen elhatározással, vonatjegyemet meghosszabbítva, a délutáni busszal érkeztem abba a faluba, ahol nővérem, bár semmilyen sportsapathoz nem tartozott, nem járt edzésekre, utcai focicsapatunkban fényesen megállta a helyét, különös érzéssel megáldva valódi csapatembernek bizonyult, összjátékunkra barátaim is felfigyeltek, a kolozsvári tanítóképzősök tornacsapatát bámulta, s abban a legkiválóbb udvarolt neki az iskola befejezéséig, mindaddig amíg látva nevelőapánk kisipa-

rosságának csödjét, s anyagi helyzetünk siralmosságát, jobbnak látta abbahagyni a nővérem körüli legyeskedést, és visszatért székelyföldi falujába, ahol a szomszéd lányával alapított népes családot, s emelkedett lassacskán iskolaigazgatói tiszt-ségbe; nővéremmel egyszerre végeztünk középiskolát, egy évvel volt idősebb nálam, közepes tanuló volt, de szorgalmas, nem ismételt évet, a tanügyi reform miatt vesztett velem szemben egy iskolai évet, s jutottam vele egy szintre, de valójában ezzel én nem nyertem, inkább vesztettem azzal, hogy csak három gimnáziumot jártam, bánom ezt ma is, latint nem tanulhattam, matematikai jártasságom később megmutatkozó hiányjeleit később sem feledhettem; különleges osztályba járt a nővérem, tanítói diplomájával pionírvezető képesítés is járt, amit nagy kedvvel tanult, amíg a Szovjetunióból holmi pedagógusi képzettséggel hazatérő Nagy István író fia át nem vette a táborozásokkal tűzdelt gyakorlati felkészítésüket; Nagy Károly nevelőapám nővérenek fiával, Cserey Györggyel járt fölöttem néhány évvel a Ref. Kollégiumba, Gyuri kis pisztolyt rejtegetett budinkban, Nagy Károly pedig a háború utáni esztendőben arról volt híres, hogy gránátot piszkált az osztályteremben, amely felrobbant, sebesülésének nyomait kezén és testén viselte, oktatónként olyanformán próbálkozott a lányoknál, köztük a nővéremnél is, hogy sikerült többeket elidegenítenie a pionírfoglalkozásoktól, az egyik táborozáson rakétaindításával is felsült, ez sem vált javára, de azért a nővérem büszke volt pionírmakkendőjére, tanárai pedig négy év alatt tudatosan nevelték a tanítói hivatásra, esze ágába sem volt valamely kolozsvári iskolában elhelyezkedni, városi lány létére önként ment falura, egy Brassó-környéki magyar falut választott, ahol hivatásának megfelelően, az iskolai tanítás után a művelődési otthonban töltötte estéit; a fiatalok, még a brassói gyárakba ingázók is szívesen tartózkodtak az új tanítónő közelében, színdarabot tanultak, a kolozsvári tanulók vegyes kórusa szólistájaként próbált hangjáért mindjárt ráosztották a kiválasztott népi daljáték főszerepét, a következő év nyaráig minden közeli faluban sikerrel mutatták be előadásukat, a bevételi díjakból nyáron új kerítést kapott az iskola, nővérem ezzel nem elégedett meg, kezdeményezőképesége, megítélésem szerint, a naivak bátorságának kiváló példája, azt hiszem nem tévedek, ha azt írom, hogy forradalmasította a faluban az iskolai évfázók műsorát: balettelőadással lepte meg a nyájas közönséget; a legényeknek nem attól maradt tátva a szájuk, az öregasszonyok ijedten nem azért sügtak össze, a tekintélyek nem azért cöcögettek, mert a hirtelen felhúzott függöny mögött a lánycsapat a faluban sohasem látott különféle macska -, ostor -, angyal -, olló -, mérleg-, vagy vadász balett lépésekkel táncolt, hanem a lányok krepppapírból készült, bugyijukat sem takaró alig-szoknyája miatt volt általános az álmélkodás, a nyálas elképedés, talán csak a tiszteletes úr sejtette, hogy pas de chat, a pas fouetté, a pas des anges és a többi balett lépés mérsékelt művészi előadása nem éppen az elvárt módon szolgálja a klasszikus táncművészet kibontakozását a faluban; a fiatalság viszont nem hagyta ledorongolni a merész kezdeményezést, a balettes lányokat fergeteges tapssal jutalmazta; az iskolaigazgató, az előadás kiértékelésekor, kíméletesen, alig érintette a dolgot: Talán, nem kellett volna, sóhajtással zárta az ügyet, a nővérem kedves háziasszonyának lakatos mesterséget tanuló fiában viszont akkora bártorság kerekedett, hogy a fergetegest utánozva udvarolni kezdett a házuk tisztaszobájába költözött tanító néninek, ezt ma-

gam is észrevettem, amikor az őszi verőfényben vendégszerető házuk tornácán csendes beszélgetésbe elegyedtem nővéremmel; az is kiderült, hogy kihelyezésekor nem véletlenül választotta a Brassó melletti falut; apja, aki születésekor anynyira megfélekedett róla, hogy nevét is elfejtette adni, kimondom: szerelemgyerekének, aki igazi apjáról csak érettségije után szerzett tudomást, nővérem addig csak nyelte mindazt a keserű furcsaságot, amivel apámtól, akinek nevét viselte, elválasztották; neki egyszer sem kellett apám születésnapján virággal megjeleni Tar Károlyéknál; felnőttkoráig, némi magyarázattal erre az az általa is ismert tény szolgált csupán, hogy engem a törvény salamoni módon apám gondozásába, őt pedig anyámnak ítélte; sajnáltam, hogy felnőtté válása idején őt is, mint akárki mást rabul ejtette a kényszer, ki az, aki nem kíváncsi vérszerinti apjára?, anyám a teljes igazság kedvéért felkutatta nővérem vérszerinti apjának címét, Brassóban alapított családot ez az illegális pártsejtben is elítélt, onnan is kirekesztett ember; a nővérem tanítókodása elején meglátogatta, bizonyára nem kis riadalmat okozott a brassói tömbházban lakó, ha jól tudom gyermektelen családfelek, hideg fogadtatásakor nővérem belátta, ha addig nem volt biztos benne, meggyőződött, hogy azután sem lesz apja, búcsút mondhat az elképzelt apai szeretetnek, tragédiája az volt, hogy valójában egy, az 1930-asévek elején, az akkori Romániában csellengő kommunista pártaktivistaságot is vállaló gerinctelen ember kalandjának következményeként született; mindig vidám kedvét szegte per sze az is, hogy udvarló osztálytársa elmaradt, levelezésük is abbamaradt, egyedül az idegen faluban úgy érezhette nincs jövője, kapaszkodott mindenbe, az iskola tanári közösségébe, a szállást adó családjába, odáig menően, hogy özvegy háziasszonyának fiával kötött házasság is megfordult fejében: beilleszkedve elfogadtatni magát a faluval, amelynek jó tanító nénije kívánt lenni; Haza kell jönnöd!, tanácsoltam meggyőzően a nővéremnek, úgy éreztem, pislákol még benne együvé tartozásunk lángja; Jobb lesz anyánk mellett... És ne felejts el, testvéred vagyok, neked én egyetlen, nekem dettó, biztattam a tőlem telhető férfias komolysággal, mielőtt újra vonatra ültem; hazaérve anyámnak zord színekben festettem sívárnak akart körképet nővérem siralmas helyzetéről, anyám hazahívó levele döntően hatott, nővérem búcsút mondott a falunak és Brassónak is, hazatért, olyan arcot vágott, mint, aki temetésről érkezik, szerencsére néhány hónapi kilincselés után katedrát kapott a Kolozsvár melletti Telekfarka, egyetlen tanerős tanyasi iskolájában, amelyet megközelíteni csak gyalog lehetett, traktort akkor még nem láttak arrafelé, összevont I-IV osztályban tucatnyi gyereket tanított nagy lelkesedéssel, romantikus regények hősnőjének hitte magát, hétvégeken, ha éppen nem szakadt a hó, ha nem fűjt nagyon a szél, ha nem ért térdig a sár, haza gyalogolt, kilenc kilométert bandukolt úttalan utakon, dombokon, völgyeken át egy kis enivalóért, tiszta ruháért, biztatásért; hosszú utazásom után, október végén állítottam be apámékhöz, mostohaanyám szája húzásával nem éppen diplomatikusan adta tudtomra: nemkívánatos személy vagyok, apámra is panaszkodott: Egésznap loholok, hogy friss tehéntúrót, és egy kis prágai sonkát szerezzek neki, mert szigorú diétát tartunk. Mi lesz velünk? Egy esztendeje intézik a nyugdíját, hogy olyant kapjon, amilyent megérdemel harcos életéért, ami van, abból nehezen élünk..., sopánkodásai fonalát azzal vágtam el, hogy emlékeztettem

megszegett ígéretére, nem küldte az egyetemről kapott borítékaimat; Volt nekem éppen elég bajom, sziszegte, nem figyeltem rá, szó nélkül megkerültem a konyha közepére állított asztalt, benyitottam a szobába: apám ágya a két kerre nyíló ablakkal szembeni sarokban állt, a sötétítő függönyök miatti mauzóleumi hangulatban hangja vádló volt: Meg akartak gyilkolni! Egy kommunistát!, nem sajnálkoztam, az ajtómelletti ablakhoz léptem és egyetlen rántással felengedtem a rolót, Legyen világosság!, szóltam bibliai hangon, apám nem fogta humoromat, bizonykodott: Tudod mit mondott nekem az orvos, amikor hazaküldött?!, Nem tudom, feleltem megértően, Azt mondta, menjek haza, sétáljak fák és bokrok között, zöldmezőben, virágoskertben levegőzzek!, Mi ebben a rossz?, kérdeztem, Hát nem érted!, csattant fel, Halálraítéltségemből üzött gúnyt! Tudta, hogy megmérgeztek! El akartak pusztítani! Egy kommunistát!, érthetetlenkedtem, üldözési mániásnak gondoltam, de nem mondtam ki ezt, inkább csitítgattam, hogy halálfélelmet enyhítsem., kérésére lejegyeztem a szerinte nem tévedésből, hanem a gyilkos céllal, szántszándékkal beadott injekciók nevét és az orvos nevét is, Rád bízom, miután meghalok, kutasd a hibást, leplezd le őket!, mit tehettem, megígértem, miközben kitértam az ablakot, hogy ne csak fény, hanem levegő is áramoljon a lakás egyetlen, sok hónapja áporodott szagú szobájába, amely apám betegszobája volt még évtizedekig, közel negyven sanyarú esztendő múlva, a rendszerváltás utáni zűrzavaros évben bekövetkezett haláláig; élete nagy részében egyszobás lakást bérelt, a háború után számára kiutalt szobakonyhánál többre sohasem vágyott, megvetette a kaparj kurta, neked is lesz felfogást, sajnálta a házépítésre elpazarolt, a vagyonfelhalmozásra fordított időt, pénzt, energiát, életét a köz ügyeinek szentelhette, mert mélyszegénységből indulva, soha semmiféle luxusra nem vágyott, a jó minőségű ruházaton és néhány kifogástalan lábbelin kívül, másra nem költött, gyűrűt, ékszert sohasem hordott, igaz, könyvet sem vásárolt, nem tudom mikor olvasott, tanulmányokat, újságot rendszeresen, regényt talán soha, kezének adott inkább munkát, ha nem egyebet, akkor halászfelszereléseit javígtatta, műlegyeket, körforgó villantókat, ólomnehezeket készített, rádiót szerelt, lábbelit soha nem javított, mert első osztályú cipésként ezt rangján alulinak tartotta, ágyban fekvő betegként sem mulasztott el egyetlen híradást sem a rádióból; apám feketesárgaságos betegsége után mostohaanyám a konyhában aludt a fiával, nekem a szobában jutott hely a rekamién, nehezen szenvedtem a gyászos hangulatot, még a máskor ünnepélyes november negyedike, apám névnapja sem hozott enyhülést, komor képpel forgolódtunk a lakásban.